

НИН

Број 1
24 март 2011.

СРБИЈА У ПР МЕНАМА

ПРЕГОВОРИ

Борислав Стефановић

Север Косова је кључ

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

15 godina

4 | НА ПОЧЕТКУ ДИЈАЛОГА ИЗМЕЂУ БЕОГРАДА И ПРИШТИНЕ

ЖИВОТНО, А СТАТУСНО

7 | СУМЊИВИ РАЗГОВОРИ

**ЕНЂЕЛУШЕ МОРИНА,
ДИРЕКТОРКА КОСОВСКЕ
ИНИЦИЈАТИВЕ ЗА
СТАБИЛНОСТ**

8 | ИНТЕРВЈУ

Борислав Стефановић
СЕВЕР КОСОВА ЈЕ КЉУЧ

12 | ПОГЛЕД ИЗ ПРИШТИНЕ

Агрон Бајрами
**ДИЈАЛОГ,
КУЛА ОД КАРАТА**

14 | СУДБИНА ИСТРАГЕ НАКОН ИЗВЕШТАЈА ДИКА МАРТИЈА

ГРУДВА ЈЕ БАЧЕНА

15 | ЕКОНОМИЈА СРБИЈЕ И КИМ МАЛО САРАДЊЕ И МНОГО ШВЕРЦА

• • •

НАСЛОВНА СТРАНА:
SHUTTERSTOCK

УВОДНИК

Конструкција

Еуфемизам је по својој дефиницији стилска фигура којом се неки израз замењује другим, али у блажем облику, због бонтона, друштвених, религиозних, пропагандних, политичких и других разлога. Они се често користе када треба смањити емотивни набој око одређених тема да би се о њима могло лакше разговарати. Имајући у виду симболику коју Косово има у историји Србије, њеном културном идентитету и политици, може се рећи да је њихова употреба сасвим легитимна у циљу релаксације садашњег дијалога Београда и Приштина. Малтене целокупан термилошки арсенал који окупира тему односа између Србије и Косова последњих година је саздан од низа еуфемизма од којих неки имају за циљ да ублаже одређене појмове, а други имају за циљ да створе погрешан утисак. Политички је опортунитије рећи „надзирана независност“ него протекторат, као што је лакше рећи разговор Београда и Приштина и њихових будућих односа, него рецимо преговори и односи Србије и Косова; такође, инсистирање на термину „дијалог“ уместо на преговорима има своју политичку логику. Тако је било и у мало даљој прошлости када се сетимо израза попут „стандарди пре статуса“ или „више од независности, мање од аутономије“. Коришћење неодређених и апстрактних појмова у политици може бити последица како несигурности, тако и неискрености.

Колико год покушавали да проблем будућих односа две стране у дијалогу ублажимо еуфемизмима и политичким конструкцијама, чињеница је да је критеријум регионалних добросуседских односа један од главних услова за стицање статуса кандидата на шта Србија рачуна до краја ове године. Слушајући експозе новог-старог премијера и исте такве владе, стиче се утисак да ће апсолутно сви Влади ресурси бити усмерени ка том циљу. Иако Европска унија нема јединствен став о независности Косова, сигурно је свих 27 земаља чланица свесно да је статус кво неодржив и да се морају направити кораци, ма колико скромни, ка формулисању заједничког европског става. Главни мотив ЕУ, као неког ко обликује и води дијалог, јесте да се на дневни ред ставе она питања која узрокују поделу међу чланицама ЕУ, управо са циљем да се та подела, која нарушава заједнички наступ Брисела, уклони. Зато се и не треба превише бринуту да ли ће доћи на ред статусна питања, ма колико она сада бивала представљена животно-техничко, јер би у супротном све остало исто што се тиче политичке пат позиције међу државама ЕУ.

Најважније питање није ни техничко, ни статусно већ пре свега људско. Како да Срби и Албанци опет почну једни у другима да виде људе са свим својим манама, врлинама и проблемима? Како срушити зид међусобне сатанизације и дехуманизације који извлачи увек оно најгоре из обе стране и усмерава животну снагу и вољу у деструкцију? Корен проблема је неповерење, а то је оно што се одавно изгубило и за шта ће бити потребно највише времена. Поверење се једино може изградити кроз заједнички интерес и будућност, а то је, ма колико сад то изгледало далеко, ипак Европска унија. Путевима и мостовима иза нас су нестали, може се само ићи напред.

*Владимир Тодорић,
директор Центра за нову политику*

Главни и одговорни уредник: Небојша Спаић // Уредник издања: Мијат Лакићевић //
Стручни сарадници: Владимир Тодорић, Горан Николић, Никола Јовановић

Животно, а статусно

У моменту отпочињања разговора обе владе се налазе у донекле сличним ситуацијама, јер имају проблем легитимитета – неке ствари не могу или не смеју назвати својим правим именом

ВЛАДИМИР ТОДОРИЋ

После тачно шест месеци од усвајања заједничке резолуције Србије и Европске уније у Генералној скупштини Уједињених нација, дошло је до првог сусрета званичних представника влада из Београда и Приштине. Дуго се чекало на почетак дијалога иако се у први мах очекивало да ће до њега доћи много лакше, него што се на крају испоставило. Прво су у новембру заказани избори на Косову, а после њих је дошло до објављивања извештаја Дика Мартија што је, између осталог, отежало стварање владајуће коалиције у Приштини. У моменту отпочињања разговора обе владе се налазе у донекле сличним ситуацијама, јер имају проблем легитимитета. Влада Србије је прошла кроз муко-

трпну реконструкцију и у наредним месецима ће се налазити пред великим економским искушењима која ће опозиција сигурно користити за повећавање притиска за расписивање избора, а у поређењу са тиме политика према Косову више не представља приоритетно питање јер није везано за оно што грађане највише брине – како да склопе крај са крајем. Влада Косова је вероватно у још већој кризи легитимитета иако је тек формирана, управо због начина на који се то десило. Наиме, Хашим Тачи и његова ПДК су формирали владу уз помоћ српске Самосталне либералне странке, других мањинских странака и уз учешће само једне „додатне“ албанске странке, АКР Бедета Пацолија. Таква конфигурација није довољно „чистокрвна“ по мери опозиције и с обзиром на то да

Влада Косова има јако тесну већину у парламенту, сигурно је да ће косовски преговарачи имати велике проблеме у сопственом парламенту.

Ти проблеми су били више него очигледни на самом старту, када је малтене дошло до одлагања разговора због кашњења Едите Тахири чијем преговарачком тиму парламент није дао зелено светло и мандат за вођење преговора. Нервоза је била више него очигледна када је Приштина затражила дводневно одлагање дијалога, што је било глатко одбијено, како од Брисела тако и од Вашингтона, чиме је косовска страна без практично неког великог разлога довела себе у незгодну ситуацију и пре отпочињања конкретне разговора. У том смислу, у Приштини се може чути и прочитати да косовски преговарачки тим није добро припремљен, да нема

развијену стратегију преговора, као и то да дијалог са Београдом неће нимало бити у интересу Косова, јер се не зна шта уопште може бити његова корист док се за Србију то одавно зна – статус кандидата за чланство у ЕУ. Неки би рекли да Приштина можда прецењује припремљеност Београда као и то да би српски преговарачи веома радо мењали све своје тајне тактичке замисли и стратегије за политичку подршку Вашингтона, која ће бити усмерена и дозирана пре свега на дневни ред дијалога. Као што је Том Кантримен више пута нагласио – САД неће дозволити да се отвори тема статуса Косова, јер је то по њиховом схватању завршена ствар и да због тога не треба стављати атрибут „историјски“ испред разговора Београда и Приштине. Каква год била перцепција Приштине у погледу сопствене и припремљености Београда, сигурно је да се аргумент како није било довољно времена за политичку и тактичку припрему преговора не може прихватити јер се, као што је речено, већ шест месеци знало да ће до дијалога доћи.

Када говоримо о самом термину дијалога, морамо се осврнути на својеврсну „кризу термина“, која окупира односе Србије и Косова у овом контексту. Очигледно је да је ово једна од толико деликатних политичких тема

да се неке ствари не могу или не смеју назвати својим правим именом. Користе се термини „разговори Београда и Приштине“ иако не разговарају представници два града већ две владе; нису у питању „преговори“ него „дијалог“; теме су „животна или техничка питања“ иако је практично немогуће избећи елементе статусних питања – било у смислу захтева да се нешто добије или оправдања да се нешто ускрати. Из саме логике ове терминологије јасно је да ово неће бити најтранспарентнији политички процес без обзира на то колико било који парламент захтевао да му преговарачки тим положи рачуне. У овом погледу, јасно је да ће косовски парламент бити много тежа препрека својим представницима него што ће то посланици српског парламента представљати за Борка Стефановића и његове колеге. Занимљиво је да је преговарачки тим Србије изјавио како преговарачка платформа постоји и да је израђена са пуно алтернативних опција за сваку тему, али да једноставно нема разлога да се о њој обавештава Скупштина јер је она у сваком случају усаглашена са постојећим резолуцијама Скупштине а наравно и са Уставом Србије. Такав став се начелно може разумети и прихватити, јер није логично да се све карте унапред открију. Ипак, остаје утисак незрелости Скупштине

као институције јер је на њој да тражи информације и расправља а не да прејудуцира ствар владе и брине њене бриге о поверљивости докумената. У крајњој линији, Скупштина је могла да организује затворен састанак ресорног одбора за КиМ или да захтева одређене поверљиве податке на сличан начин како је парламентарна делегација Скупштине при Савету Европе добила податке од ВБА о трговини органима пре расправе о извештају Дика Мартија 25. јануара ове године у Стразбуру. Са друге стране, косовски преговарачки тим не крије своју платформу јер је ни нема, а ипак је био суочен са тешким „роштиљањем“ од стране парламентарца. Тешко је рећи да чак и када би постојала косовска платформа за преговоре да ли би била представљена и одобрена, али се зна да је парламент Косова 10. марта усвојио резолуцију којом се забрањују преговори о суверенитету и међународном субјективитету, додуше са већином од само три гласа. Због те чињенице Хашим Тачи ће у будућности бити још мање заинтересован да ову тему износи пред посланике.

Дакле, о чему ће се онда разговарати? Да ли ће то бити само „техничка питања“ које никако не задиру у статус ако уопште постоје таква питања. На слици испод је мапиран већи део

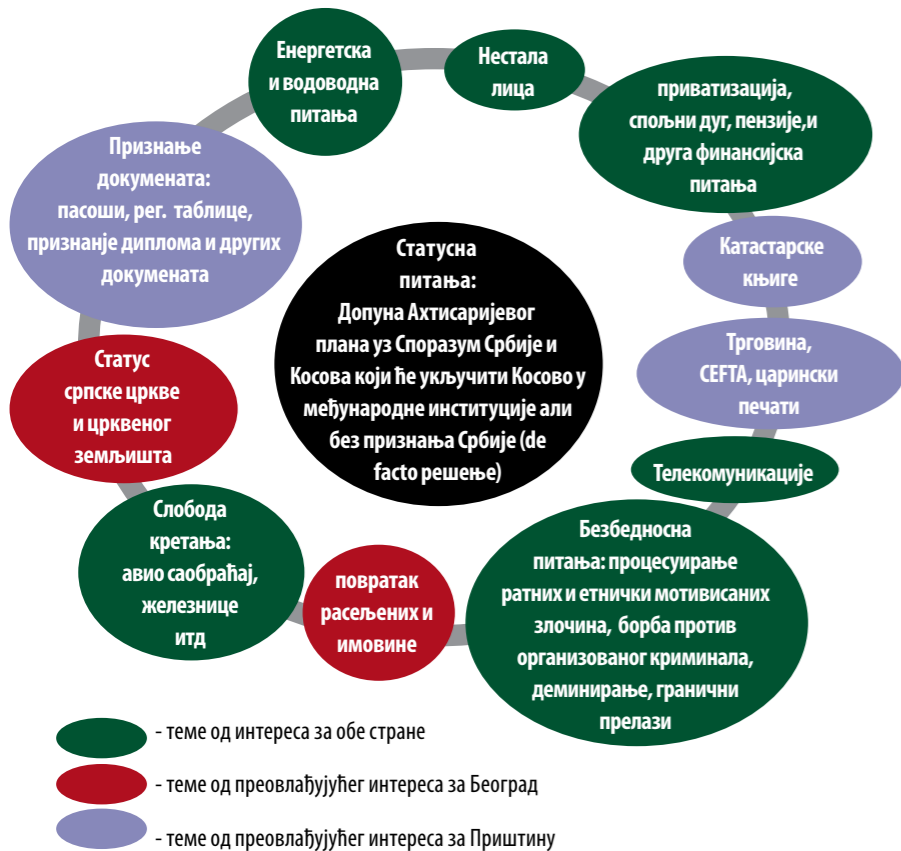
тема дијалога који окружује најпроблематичније питање – какав ће бити политички „кров“ над тзв. животним питањима. Уколико ће тај политички кров бити завршна тема дијалога онда ће он неизоставно морати да се прави по „мерама“ које ће претходно бити одређене сепаратним мини-споразумима по наведеним питањима попут трговине, катастра, саобраћаја, признања докумената итд. Зато је од велике важности управо питање методологије преговора: да ли ћемо имати приступ да „ништа није договорено док све није договорено“ по коме ће сваки појединачни договор око „животних питања“ чекати свеобухватан политички договор или ће се после сваког успешно завршеног поглавља дијалога приступити сепаратној имплементацији. Претпоставља се да ће Европска унија имати за циљ постепено

јачање поверења између ушанчених саговорника и да је управо тактика „малих корака“ погодна за стварање боље атмосфере узајамног поштовања. Тренутно ниједна страна не верује у добре намере ове друге и сматра да иза сваког поступка постоји „скривена агенда“. Из тог разлога је скоро извесно да ће се ипак приступити сепаратним имплементацијама и ту се онда отвара питање да ли ће Београд дозволити да се „техничка питања“ прошире на статусне елементе и како ће оправдати евентуално одбијање. На пример, уколико се приликом дијалога о телекомуникацијама на столу нађе захтев Приштине за посебним позивним бројем и чланством у Међународној телеграфској унији то би се тешко могло схватити као нестатусно питање, али истовремено би оно било и веома „животно“ у смислу да

би Косово онда много мање плаћало за своје међународне разговоре као и да би далеко више онда зарадило на приватизацији свог Телекома. Београд би евентуалним пристанком на такав захтев прејудуцирао „и мирис и укус“ десерта који би требало да уследи на крају разговора у виду отварања статусних питања. Зато је и вероватније да се ниједно „животно питање“ неће отворити у својој пуној мери, већ само толико колико захтевају стандарди за хепиенд нарацију бриселских „фацилитатора“ дијалога. Другим речима, не сме се довести у питање одговорност Европске уније за евентуални неуспех дијалога и то ће можда бити једна од заједничких брига и Едите Тахири и Борка Стефановића – како да њихова страна прикаже себе као конструктивнију од друге да не би на себе преузела „историјску“ кривицу.

Чак и да се дође до „десерта“, тј статусних тема, шта би ту био предлог Београда? Знамо да ће Приштина захтевати само верификацију постојећег Ахтисаријевог пакета, али биће занимљиво видети да ли ће Београд преваљити преко усана захтев за посебним статусом севера Косова и шта би тај посебни статус подразумевао. Било какав захтев за де јуре поделом је, за сваког познаваоца прилика у међународној заједници и региону, потпуно безнадежан и било би сулудо трошити кредибилитет додавањем гаса у слепој улици. Захтев за посебним статусом би онда квалитативно био изнад онога што сада Срби имају унутар Ахтисаријевог пакета, што руку на срце свакако није мало, и вероватно би пратио логику некадашњег 3-4 плана прављеног за време рата у Хрватској, по коме би се добио ентитет са директно изабраним политичким вођством. Чак и да претпоставимо да би овакав предлог постао озбиљна тема преговора, што је мало вероватно с обзиром на јасан став САД и временску ограниченост дијалога стицањем статуса кандидата и изборима у Србији, овакав предлог

Мапа преговора

СУМЊИВИ РАЗГОВОРИ

Енђелуше Морина, директорка Косовске иницијативе за стабилност

„Разговори“ између Приштине и Београда о којима се толико говори већ су започели под покровитељством канцеларије ЕУ за спољну политику којом управља бароница Ештон. Иако непостојање комуникације у принципу представља проблем, било да се ради о два појединца, групи људи или чак две државе, већинска јавност, партије опозиције и грађанско друштво на Косову не подржавају ове разговоре. Они се сматрају сумњивим и неизвесним, најпре због тога што процес није учињен јасним од стране свих учесника. Ни данас нико не може рећи да му је познато шта заправо чини дневни ред. Премијер Тачи недавно је рекао да постоји платформа за разговоре и да је приштинска страна веома добро припремљена. Али, нико није видео дневни ред или било који припремљени документ по коме би се процес водио. Међутим, оно што знамо, а то знање произлази из изјава у Бриселу, јесте да је циљ дијалога да се обе стране доведу ближе интеграцији у Европску унију: *acquis communautaire* ће се примењивати

кад год је то могуће и ови разговори ће се одржавати без претпоставки било које стране о статусу Косова. Озбиљни и конкретни кораци биће направљени на бази „ништа није договорено док све не буде договорено“. Уколико се на час зауставимо и размислимо, сетимо се да су те стране седеле за истим

ће наићи на оштро противљење српске заједнице на Косову јужно од Ибра који су бројчано ипак јачи од сународника на северу Косова. Уосталом, чини се да је најжалост ова линија поделе све дубља после сваког изборног циклуса на Косову када се поставља питање бојкота избора и цене која би се тиме платила. Сада се могу приметити три линије политичког груписања Срба на Косову. Прва је групација на северу у оквиру које функционишу паралелне институције Београда које ипак нису довољно јаке да спрече огромну „сиву зону“, која представља изазов како Београду тако и Приштини. Друга групација је из јужних српских општина, попут Грачанице, коју представљају лидери попут Раде Трајковић и која покушава да начелно прати политику Београда супротстављања косовским институцијама. Трећа, све јача групација, симболизована је кроз Самостал-

ну либералну странку која не само да признаје владу Косова, већ представља све значајнији фактор у њој. Од ове три, у најнезавиднијој позицији се налази друга групација која има најлошију економску залеђину и представља проблем за политику како Приштине тако и Београда, уколико је наравно тачна претпоставка да ће Београд ићи на карту посебног статуса севера. Изгледа да у овој игри несврстани неће добро проћи.

Преговарачки тим Београда би се, уместо наведеног, можда могао позавести идејом подизања нивоа политичке партиципације целокупне српске заједнице на Косову, не слабећи њихов ионако тежак положај продубљивањем подела насталих на бази различитих интереса на терену. Можда би слика политичког система Косова у којој ће Срби сутра имати довољно политичке моћи да суштински утичу на доношење

столом већ три пута у последњих петнаест година и сваки пут су завршиле на супротним крајевима – никада нису постигле ниједан споразум, а коначно решење је најчешће било наметнуто споља. То искуство тера многе од нас да се запитамо како уопште можемо очекивати успех у овом тренутку, узимајући у обзир да се о многим од датих питања већ претходно разговарало. Генерално расположење указује на то да се становници Косова боје да ће завршити као губитници у овој игри. Једноставно због тога што су шансе за приближавање ЕУ скоро непостојеће, због тога што Косово не може улазити у уговорне односе са ЕУ (недостаје им пет земаља које не признају Косово), док ће с друге стране Србија можда добити статус кандидата до краја ове године. Позиција ЕУ о неутралном статусу Косова значи да Србија може наставити да игнорише сувереност Косова, а да се ЕУ неће мешати. Исто тако, она ствара осећај да је ЕУ сагласна са одбијањем Србије да прихвати да је Косово независна држава.

одлука, била довољно прихватљива да надјача примарне политикантске интересе да се бирачима мора понудити такво решење које није превише тешко за објашњавање. Да ли би Косово са могућношћу да има српског председника или премијера можда деловало као политички прихватљиво решење за обе стране? Да ли је могуће да се уместо идеје „територијалног интегритета“ Србије на Косову почне размишљати о „инвазији“ српских компанија на Косову где постоји огромна потреба за инвестицијама и новим радним местима? Није сигурно колико ће предстојећи дијалог и његови актери успети да дају одговоре на ова питања, али је немогуће зауставити точак промена који ће све нас натерати да почнемо да размишљамо о овим проблемима. Први корак у њиховом решавању је признање њиховог постојања и штетности.

Север Косова је кључ

Делови Ахтисаријевог плана су прихватљиви, али морамо наћи модалитет заједничког живота, а истовремено и обезбедити Србе на Косову

КАТАРИНА ПРERAДОВИЋ

Иако не признаје да је Влада Србије први пут интересе косовских Срба ставила изнад територијалног интегритета и суверенитета, уз образложење да “они никада нису били у другом плану, само су нека друга, за нас једнако важна питања, била више истакнута у медијском смислу”, Борислав Стефановић, политички директор Министарства спољних послова и шеф српског преговарачког тима о Косову, у разговору за НИН-ов додаток Србија у променама, ипак истиче да ће животна питања и све оно што отежава свакодневицу косовских Срба доминирати у преговорима Београда и Приштине, од којих сви очекују пуно. Прва рунда преговора, одржана 8. и 9. марта у Бриселу, према Стефановићевим речима, протекла је у радној и конструктивној атмосфери, изнето је низ предлога, ставови су приближени о већини тема, иако конкретних решења још нема.

“Теме су биле катастар, матичне књиге, председавање ЦЕФТА, изглед царинских печата, телекомуникације и авио саобраћај. Остварен је напредак на свим пољима, негде више, негде мање. Ни на један начин нисмо довели у питање нашу позицију о статусу КиМ, нити до могућности да ови преговори представљају признање тзв. независности КиМ. Са друге стране, наши предлози су били добро припремљени и креативни, а сада очекујемо реакције приштинске стране”, каже Стефановић.

Док Приштина упорно инсистира на техничком карактеру преговора, Београд очекује и политичка питања. Како превазићи разлике?

Свесни смо да овај процес у себи носи одређене специфичности, које не би могле бити решене да се кренуло рецимо од питања суверенитета и статуса. Значи да се кренуло са те стране бојим се да бисмо опет дошли у исту ситуацију да имате две супротстављене стране са дијаметрално супротним погледима на статус које свака свакој “набија на нос”. То смо видели неколико пута, лоше се завршило по стабилност Балкана и није дало добре резултате ни за кога. Ово је прилика да то превазиђемо. Београд је стекао довољно искуства у том смислу и извукли смо поуке. Нећемо да дозволимо да сутра жалимо за нечим што смо пропустили јуче, што је, рекао бих, било обележје историјских процеса на овим просторима, од „Олује“, „3-4“ до тога да нам некад није Азем Власи био прихватљив, па нам није био Ругова прихватљив, па Тачи није прихватљив, па онда на крају добијете Куртија.

Како ћете наметнути политичка питања с обзиром на тврд став друге стране да не жели да уђе у ту врсту дискусије? Може ли нам се десити да завршимо техничка питања, а да нама важна уопште не дођу на дневни ред?

Не, зато што постоје ствари на Косову и Метохији и у косовској реалности које демантују тај

приступ. Нерешен однос Београда и Приштине, наш заједнички живот, обезбеђивање мира на том простору, наш заједнички европски пут је нешто што је дефинитивно резултат притиска реалности и ако ништа друго то је гаранција да ће се о свему разговарати. Зато што ако гледате реално, ни Косово не може постати члан било које међународне организације у пуноправном смислу нити може имати свој несметан европски пут нити може постати члан УН, нити може да буде члан ФИФА или УЕФА, ако хоћете да идемо до таквих малтене ситних примера. Очигледно је да имамо заједнички кључ за неке ствари. Тај заједнички кључ можете назвати техничким, али он у себи носи златну полуку за национални интерес обеју страна.

Зашто сте пристали на методологију преговора која предвиђа да се преговара тема по тема и да се одмах иде на имплементацију? Дали у томе лежи опасност да приштинска страна након неких тема изгуби мотивацију за даље преговоре?

Ако гледате политичку и медијску ситуацију у Приштини, видећете да тамо заиста не постоји превелик ентузијазам око преговора вероватно због тога што су и они свесни да ће ово бити процес који у себи носи разне неопходне кораке које ће Приштина морати да направи на том путу. То није једноставно. Са друге стране, брза имплементација је позитивна зато што одмах даје конкретне резултате на терену.

ОЧЕКУЈЕМ ДА НЕКЕ ВАЖНЕ СТВАРИ РЕШИМО ДО КРАЈА ГОДИНЕ: БОРИСЛАВ СТЕФАНОВИЋ

Како ћете обезбедити да дођете до најтежих питања? Па тако што моделирате дневни ред. Не може нико ниједну страну да натера да нешто реши или да стави на дневни ред без обострано прихватљивог договора. Било би сулудо очекивати да Београд улази у ове преговоре са намером да реши проблеме који су од огромног значаја за Приштину и да занемари све остало. Онда би то било нешто друго, а не преговори. Онда би то био диктат. Ми не разумемо тако овај процес нити га тако разуме ЕУ.

Видите ли додатну тешкоћу за преговоре у тврдом ставу приштинске стране, оличеном рецимо у изјави косовског министра унутрашњих послова Бајрама Реџепаја да неће бити попуштања око регистарских таблица и да ни старе ни нове српске таблице на Косову нису добродошле?

Било је и других “тврдих” изјава из

Приштине. Оне не доприносе доброј атмосфери на почетку преговора, али са друге стране ми их не узимамо на онемогућавајући или негативан начин. Оне служе пре свега за унутрашњу употребу. Наравно да смо ми и до сада и убудуће ћемо избегавати да на тврду реторику одговарамо тврдом реториком. То не доприноси дијалогу, не доприноси доброј и позитивној, конструктивној атмосфери и у крајњем случају не мења ништа, јер пред нама је низ нерешених проблема. Мислим да су такве изјаве за друг ових разговора.

Шта ће се Србима на Косову конкретно променити ако би ваш тим успео да добије оно што жели у преговорима?

Где год да кренете на КиМ наићи ћете на сличне проблеме, имате нерегулисано питање имовине, нерегулисано питање приватизације, слободе кретања, докумената, њихове лега-

лизације, питање је да ли Срби имају мобилне телефоне или не, да ли Срби могу да их користе у том смислу, да ли су, ако узму личну карту признали тзв. независност Косова, да ли имају право на свог директора школе или на своју болницу. И да ли имају право на несметану комуникацију са ужом Србијом. То су као што видите све ствари које они могу да добију из овог процеса. Проблеми нису исти Срба на југу, јужно од Ибра и оних северно од Ибра али оно што им је заједничко то је да и једни и други треба да осете да нису неко ко је ту имплементиран на вештачки начин, нису страна тело, нису реметилачки фактор било коме јер су они на својој земљи и то је оно што ћемо, ако будемо успешни у овом процесу, остварити за њих.

Болна тема за све нас јесте север Косова. Хоћете ли решења за север тражити унутар Ахтисаријевог плана

или ћете покушати да направите неки нови договор?

Без обзира на реторичка не-слагања која чујемо из Приштине, мислим да је евидентно да север Косова носи врло јасне специфичности. У том смислу је јасно да му морамо прићи на посебан начин. У Ахтисаријевом плану има ствари које можда могу да се употребе, што дакле показује да састојци разних досадашњих приступа овом проблему могу бити коришћени, али мислим да је јасно да не можете на исти начин третирали проблем људи у енклавама и проблем севера КиМ. То је другачија ситуација, другачији су односи, другачије је присуство институција. То су све ствари које ће морати да се узму у обзир током овог процеса и дијалога.

Шта је за Београд жељени исход ових преговора? Чиме бисте ви лично били задовољни?

Пре свега регулисањем питања која оптерећују Србе на Косову, решавањем питања нашег културног и верског наслеђа на адекватан начин, обезбеђивањем наших споменика и институција на КиМ и решавањем на прави начин питања севера КиМ. Као круна свега, дефинитивно регулисањем односа Приштине и Београда, што јесте најважнији сегмент историјског компромиса Срба и Албанаца.

Шта значи решавање питања севера Косова на прави начин? Шта је прави начин?

Оставимо то преговарачком процесу да дефинише. За нас је неприхватљив било какав покушај мењања реалности на северу Косова и Метохије, па био он институционалан или ванинституционалан. Неопходно је да добијемо правно регулисан оквир који ће потврдити стање на Косову и Метохији а који

СЕВЕР КОСОВА НОСИ ВРЛО ЈАСНЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ: БОРИСЛАВ СТЕФАНОВИЋ

је оријентисан на заштиту Срба, њиховог присуства и њихових институција. Кроз ову реченицу, можете видети низ могућих решења које ће се кретати у том правцу, ако се узму у обзир јасни параметри да ми нећемо признати независност Косова, а Приштина се неће одрећи свог виђења статуса. Онда је јасно да ту треба наћи неки модалитет заједничког живота, а истовремено

обезбедити и Србе на Косову.

Има ли за вас у овим преговорима те тзв. црвене линије коју не смете прећи?

Наравно црвена линија за нас је да нећемо признати једнострано проглашену независност Косова. Истовремено нећемо прихватити да неко на једностран начин покуша да на северу Косова уведе тзв. косовску

државу. То су ствари које нећемо да прихватимо.

Било је замерки од стране опозиције да преговарачка платформа није договорена са њима. Зашто нисте консултовали опозицију и да ли би било боље да смо имали неко сагласје око тога?

Није тачно да опозиција није консултована. Преговарачки тим се састајао са шефовима парламентарних партија, нисмо успели баш до свих да дођемо, али то не значи да нећемо. Разговарао сам са многим председницима парламентарних странака и од неких сам чуо позитивне ствари, а од неких крајње негативне везане за дијалог са Приштином. Ако се руководимо позицијом да не треба уопште причати са Приштином, да је то бесмислено, диктат уцена Запада, разне друге ствари, које су се могли чути, онда не верујем да можемо далеко да дођемо. Ту постоји доста сличности са партијом Албина Куртија на Косову и то је једна парадоксална балканска ситуација где се на неки чудан начин екстремни ставови спајају у једну тачку. Као људи који спроводе озбиљну државну политику морамо да пређемо преко тога и да гледамо шта је интерес који треба да остваримо, често се суочавајући са низом лоших решења. Од низа лоших решења имамо дужност да нађемо нешто што је добро, а то је готово алхемичарска формула. Наравно да то ни у ком случају не искључује опцију да ћемо у једном моменту на адекватан начин обавестити Скупштину Србије која треба да буде упозната са током процеса и са резултатима. Немамо намеру било шта да радимо тајно, али сама природа било којих преговора јесте у томе да имају одређен степен одвојености од јавности иначе бисмо могли да правимо округли сто на телевизији у директном преносу што није баш корисно, као што мислим да није корисно да Скупштина Косова расправља о овоме и даје мандат преговарачком тиму, што значи да

ФЛЕКСИБИЛНИЈИ ЧОВЕК, ФЛЕКСИБИЛНИЈА ПОЛИТИКА

Јавност вас перципира као доста флексибилнијег и отворенијег од министра Вука Јерemiћа, познатог по чврстим ставовима који не дају најбоље резултате. Је ли то ствар личног стила или наговештава извесну промену у вођењу политике?

Кроз ваше питање можда сте дали и одговор - то је комбинација и стила и чињенице да је наш тактички приступ другачији, али је стратешки непромењен. Знамо шта хоћемо, прилагођавамо се увек спољнополитичким односима и динамици која постоји у међународним односима. Наравно да овај процес у себи носи многе специфичности које су захтевале одређена искуства и знања из претходног периода, која могу бити најоптималније употребљена.

их јако сужава у том смислу.

Јесмо ли у цајтноту и под врстом притиска ЕУ у овим преговорима због жеље да до краја добијемо статус кандидата за чланство?

Та два процеса нису повезана. Покушаћемо све да урадимо да добијемо статус кандидата, а свакако да ће резултати постигнути у дијалогу са Приштином утицати на повољнију позицију наше земље у европским интеграцијама. Они неће бити пресудни и неће бити услов за Србију, али свакако да морамо бити свесни да се од овог процеса очекује доста и да у том смислу морамо учинити све да тај позитиван дух очувамо.

Америчка амбасадорка Мери Ворлик рекла је да ће САД из позадине учествовати у свему. Стиче се утисак да је то мало више него позадина, јер је шефица преговарачког тима Приштине уочи преговора била у САД. Колико нам такав став Америке отежава ствари?

Мислим да је јасно да САД подржавају овај дијалог, али и да као значајна земља која подржава тзв. независност Косова имају јак утицај на косовске Албанце. Због тога је важно да они буду инволвирани у овај процес. Са друге стране ми немамо потребу да идемо на консултације код било кога. Консултујемо се дневно са ЕУ, али не добијамо никакав диктат нити сугестију у смислу остваривања наших интереса. То доста говори и о позицији КиМ и о њиховој спољно-

политичкој перспективи, ако хоћете. Оно што је свакако важно је да смо сви на истој линији и ми и ЕУ и Вашингтон и Приштина, а то је да постигнемо одређене резултате ако је могуће у што краћем року.

Како оцењујете преговарача преко пула стола, Едиту Тахири, која се калдила још на преговорима у Рамбујеу?

Госпођу Тахири поштујем, она је особа која има заиста добру биографију и велико искуство и знање. Мислим да је она особа великог кредибилитета, утицаја, да је високо у хијерархији косовске владе, чиме је Приштина показала да придаје изузетан значај овом дијалогу и да они нису техничког карактера. Зато верујем да ће госпођа Тахири имати довољно утицај код председника владе Косова да све што будемо договорили и имплементира.

Јесу ли преговори орочени и у ком року очекујете реалне помаке?

Трудићемо се да помаке имамо у што краћем року. Преговори нису орочени, али очекујем да неке важне ствари решимо до краја ове године.

То што помаке очекујете до краја године се пуком коинциденцијом поклапа са роком за добијање статуса кандидата за чланство у ЕУ?

Мислим да јесте коинциденција у смислу да су то два одвојена процеса, али већ сам објаснио да Србија, као и свака озбиљна држава, мора да води активности на више поља, нарочито у спољној политици. ▲

Дијалог, кула од карата

АГРОН БАЈРАМИ

Цела опозиција, која у овоме моменту у ствари представља већину албанских гласача на Косову, била је против почетка дијалога на овај и овакав начин

Док је садање Едите Тахири и Борка Стефановића за сто разговора, у Бриселу, пропраћено изливом позитивних реакција од стране западног, демократског дела онога што обично називамо међународном заједницом, у косовској је јавности започети “технички” дијалог дочекан са великом дозом неповерења, чак и отвореног противљења.

Разлози су многи, али је наизглед главни тај што је косовски премијер Хашим Тачи целу овдашњу јавност, укључујући и парламент, опозицију, па чак и велики део својих сарадника, држао у “информативном мраку” око целог процеса разговора са Србијом.

Тачијева “навика” да полаже “монопол” на скоро све процесе од како је Косово прогласило независност, 17. фебруара 2008. године, ствара све већу опозицију свему што носи његов печат, а огромне неправилности на последњим парламентарним изборима и крајње проблематичан начин на који је Тачи изгласао новог председника Косова, Беџета Пацолија, како би осигурао себи опстанак на власти, само је

повећало број људи који не мисле да је ово премијер какав Косову треба.

Но, противљење Тачију се до сада показало као Сизифов посао; и поред свега, косовски премијер има подршку и Брисела и Вашингтона. Тај његов статус миљеника није пољуљан ни разним негативним извештајима као што је онај Дика Мартија. Стога Тачи још увек има главну улогу када је реч о Косову, јер је, за Запад, он још увек прави човек који може да заврши посао.

А дијалог је, пре свега, посао који не може да се одбије.

Зато је, 8. марта, Тачијева изасланица, новопечена вицепремијерка Тахири, мирно села за сто разговора/преговора, са Тадићевим изаслаником, Стефановићем, иако на Косову нико није знао која је агенда и крајњи циљ дијалога, а парламент гласовима партија на власти, на једвите јаде одобрио разговоре тек два дана пошто су они почели, у четвртак 10. марта.

Цела опозиција, која у овоме моменту у ствари представља већину албанских гласача на Косову, била је против почетка дијалога на овај и овакав начин.

Тачију је, наравно, помогло и

залагање Брисела, који се “потрудио” да процес објасни што штурнијим и уопштенијим изјавама о европској интеграцији за обе земље и побољшању живота обичних људи као циљевима дијалога.

Ипак, велики део неформалних информација – оних које обично најтачније показују у коме то грму лежи зец – говори да дијалог има три главне сврхе.

Прво, треба да помогне Србији да до краја године добије статус кандидата за чланство у ЕУ. То, само по себи, за Косово не би представљало никакав проблем, уколико би Брисел и Приштини отворио исто толико јасан пут према Европи.

Друга сврха дијалога јесте да он послужи за прикривање неуспеха међународних мисија на Косову, понајпре Еулекса. Како друго тумачити да би овим разговорима, између осталог, требало решити и питања међу којима су нека за чије су решавање већ 12 година ексклузивну или, пак, највећу одговорност имале и још увек имају међународне мисије на Косову, од УНМИК-а и КФОР-а до EULEX-а и ИСО-а, као што су постојање онога што и Уједињене нације у својим

званичним документима називају илегалним српским паралелним институцијама на Косову.

И трећа сврха је - што је можда и најмрачнија страна целе приче - да се “техничким” референцама покрије или прикрије силно зло које је у основи проблема између Косова и Србије, односно Албанаца и Срба. Јер, да се не лажемо, нису се Косово и Србија посвађали због једне њиве или пар хектара необрадиве земље, негде на граници. Неће наша прошлост постати ружичаста ако данас разговарамо претварајући се да се јуче ништа није десило. Напротив, премиса стварног помирења јесте разговор о злочину из блиске прошлости и независности као његовој логичној и праведној последици, како би отворили пут могућег разговора о “техничким” питањима.

***

Но, као што рекох, дијалог је, упркос свему овоме, почео, и Косово је сада, вољом своје владе, стављено пред скоро свршен чин. Свидело се то некоме или не, питање више није да ли ћемо разговарати, него куда могу разговори водити.

У том смислу, дијалог је можда чак и добродошао Косову, из једног разлога: активирао је унутрашњу дебату, политичку и друштвену, која би могла, веома брзо, изродити алтернативу власти, а тиме и квалитетнију дефиницију онога шта Косово, у ствари, жели постићи у односу на Србију и Европску унију.

Јер, ако је начин на који је премијер Тачи увео земљу у процес, без унутрашњег консензуса и то у време, неприхватљив, а за многе чак и увредљив, време се не може вратити уназад, па питање које се поставља на Косову данас није како спречити овакав дијалог, већ може ли се он усмерити у другом правцу, који ће Косову донети позитивни помак.

А тај помак може бити позитиван једино ако се јасно буду

формулисали циљ и очекивања од дијалога.

Моментална дебата око дијалога је на Косову хаотична, јер је изазвана брзим почетком разговора, који је многе у овдашњој политици ухватио у раскораку, јер се све дешава у позадини још увек живих и напетих дискусија око проблематичних парламентарних избора и спорном избору председника Пацолија, о чему би до краја априла требало да се изјасни чак и Уставни суд. Могуће поништење избора председника могла би бити прва озбиљна препрека нормалном наставку дијалога, па је неки вид “замрзавања” дијалога могућ веома брзо, за пар месеци.

У међувремену, дискусија око разговора са Србијом ће се највероватније претворити у процес суштинског трагања за унутрашњим консензусом око тема, циљева и оквира разговора са Србијом, са повећаним притиском да премијер Тачи одустане од диктата и повинује се захтевима за отварање дискусије око дијалога.

Таква дискусија изгледа неминовна јер дијалог, гледано из косовске перспективе, је кула од карата чије је рушење могуће на више начина, не ексклузивно путем притиска или рушења власти на Косову. Друга могућност ће се појавити ако не током лета, онда већ у рану јесен, када дијалог почне прелазити са “меких” на “тврђе”

Противљење Тачију се до сада показало као Сизифов посао; и поред свега, косовски премијер има подршку и Брисела и Вашингтона

теме, од којих је “најтврђа” она која ће се отворити око севера Косова.

Чини се неизбежним да ће, у једном моменту, дијалог постати више проблем него решење. Али, то је логична последица начина на који су разговори почели - на Косову игноришући велику већину, у Србији са невероватним мањком интересовања јавности, а у Бриселу са наизглед “конспиративном” агендом, која званично не постоји, а незванично се признаје да је има, и да њена успешна имплементација, у једном тренутку, значи и да ће решења изнађена дијалогом морати бити пропраћена и законским, а можда чак и уставним изменама - и на Косову и у Србији.

Штавише, питање редефиниције се лако може поставити од стране саме ЕУ, јер у једном тренутку ће се логично поставити питање до које је мере могуће у реалности спровести решења уколико је то противно вољи већине народа.

***

Све ово нагиње према закључку да је започети дијалог процес који се не може зауставити, али да ће велика борба за Косово, у ствари, бити око нове дефиниције циљева и форме дијалога.

И то би могло значити три основне ствари.

Прво, да је веома лако мислено од стране ЕУ и Србије да је за успех довољно имати Тачија и његову сагласност за столом.

Друго, да је бесмислено разговарати ако није јасно шта свака страна на крају може и шта не може добити.

И треће, да је истинско и историјско помирење између две земље, и два народа, немогуће прикривањем истине о новијој историји и прошлости.

Све остало је обична кула од карата.

(Агрон Бајрами је главни и одговорни уредник највећег косовског листа, Коха Диторе) ▲

Грудва је бачена

Било би превише наивно рачунати да ће истрага о трговини органима остати до краја потпуно изолована од процеса дијалога Београда и Приштине

НИКОЛА ЈОВАНОВИЋ

Оптужбе о тешким злочинима над Србима и другим неалбанцима, који су почињени углавном током друге половине 1999. године, привукли су пажњу међународне јавности након изјава и објављивања мемоара Карле дел Понте „Лов: Ја и ратни злочинци“. Савет Европе је овластио швајцарског политичара Дика Мартија да о овим злочинима припреми извештај, који је прихваћен у форми резолуције Парламентарне скупштине Савета Европе 25. јануара. Извештај садржи бројна сведочења и извештаје барем четири националне обавештајне агенције (британске, италијанске, немачке и грчке) о трговини људским органима под окриљем ОВК. Велика је вероватноћа да ове обавештајне податке није било политички могуће обзнанити пре проглашења независности Косова. Извештај је тако јасно упрео прст на Еулекс и представнике међународне заједнице који су поменуле оптужбе стављали под тепих зарад политичке стабилности на Косову.

Резолуција СЕ позива на хитну истрагу и процесуирање злочина, „коју треба да подржи међународна заједница, као и власти у Београду, Приштини и Тирану“. На који начин треба организовати и водити ову истрагу? Такође, потребно је запитати се каква истрага је у интересу Београда и зашто инсистирамо на истрази под окриљем УН.

Имајући у виду став Еулекса који

ИЗАЗОВИ ТЕК ПРЕДСТОЈЕ: ДИК МАРТИ

је до сада избегавао да се позабави овим питањем и чињеницом да он не може да пружи адекватну заштиту сведоцима, што је било нарочито евидентно током првог хашког суђења Рамушу Харадинају, јасно је зашто Влада Србије захтева измештање истраге ван институција ЕУ. Такође, уколико је Еулекс прикривао доказе, онда би он морао да буде објект, а не субјект истраге. О нелагоди Еулекса да до краја истражује све наводе Дика Мартија, нарочито одговорност „Дреничке групе“ ОВК која је била под доминантним утицајем Хашима

У целој овој игри битно је да истина и правда не буду колатерална штета

Тачија, говори и преурањена изјава Мати Ратикаинена, шефа Одељења за ратне злочине Еулекса, да „не постоје апсолутно никакви докази за наводе из извештаја“. Како год било, Еулекс је, после иницијалног одбијања, већ започео истрагу, али то не значи да он треба да има ексклузивитет. Спољнополитички одбор Европског парламента је 10. марта покренуо процес именована специјалног известиоца за трговину органима на Косову, што све у свему ипак значи да ће се ове оптужбе ипак држати унутар „европске куће“. Постојаће класична полицијско-тужилачка истрага, али ће она бити надгледана политичком истрагом на вишем европском нивоу.

Београд би једино уз подршку Кине и Русије могао да започне консултације у Савету безбедности које би евентуално резултирале УН истрагом.

Цена такве акције би била јако висока, имајући у виду огромно противљење таквој идеји „наших европских партнера“, а можда би и „принципијелна“ подршка Русије подразумевала одређено заједничко координисање „спољнополитичких потеза“. Зато ће Београд начелно покушавати да пребаци истрагу на УН, али без великог залетања и ризика конфронтације са ЕУ.

Све у свему, немогуће је избећи Еулекс, а то је донекле и оправдано јер је немогуће водити било коју истрагу без ангажовања органа који на територији Косова имају јурисдикцију. Проблем је у томе што, поред чињенице да примарна мисија Еулекса није истрага ратних злочина, Еулекс би такође вероватно настојао да нађе баланс између одржавања политичке стабилности на Косову и задовољења правде и пуне истине. Правно гледано, СБ УН би мандатом могао да уреди да му Еулекс подноси извештаје, који би могао да делегира и једног свог тужиоца који би био придодат Еулексу. На овај начин Еулекс би имао снажнији мандат и био растерећен од бриге за политичке импликације своје истраге, јер би одговорност делио са УН. Сви ратни злочини и злочини против хуманости су на простору бивше Југославије били испитивани са мандатом Савета безбедности, тако да ни овај случај не би требало да представља изузетак.

Ипак, било би превише наивно рачунати да ће истрага о трговини органима остати до краја потпуно изолована од процеса дијалога Београда и Приштине и зато је вероватно у интересу Брисела да обе ствари држи под својом контролом што је више могуће. Инструмент утицаја на Београд јесте шаргарепа у виду кандидатуре, а прут за Косово су оптужбе против Хашима Тачија. У целој овој игри битно је да истина и правда не буду колатерална штета, јер само они представљају гарант политичког компромиса и трајног мира између Срба и Албанаца.

Мало сарадње и много шверца

Док је робна размена Србије и јужне покрајине оптерећена проблемима попут царинског печата, председавања ЦЕФТА, санитарних и административних баријера, шверц цвета

ПЕТРИЦА ЂАКОВИЋ

На Косову постоји тражња за нашим производима. Тржиште никада није било проблем, готово што је јако близу. Ипак, ми тамо отпремамо симболичне количине“, прича нам Љубиша Додић, власник фирме Сибарфлекс из Давидовца, код Врања. Овај привредник са југа Србије, који се бави производњом брусних материјала, каже да је био принуђен да смањи испоруке на Косово, јер му се поред свих царинских и нецаринских баријера не исплати да тамо продаје. Не може никако, каже, да конкурише привредницима из других земаља, иако су им транспортни трошкови већи него њему. „Највећи проблем је што ми робу коју продајемо на Ко-

Промет робе између Србије и КиМ (у мил. УСД)

година	испоруке	набавке	укупно
2005.	132,1	3,6	135,7
2006.	160,7	15,5	176,2
2007.	189,7	10	199,7
2008.	343,4	3,2	346,6
2009.	336,1	2,2	338,3
2010.	391,3	4	395,3

Извор: ПКС, према подацима Управе царина

сову фактуришемо у еврима, а наше банке нам исплаћују динаре. И када те динаре поново претворимо у евре и платимо банкарску провизију, изгубимо најмање пет одсто по једном уговореном послу“, каже Додић.

И муке других домаћих привредника, нарочито оних са југа Србије, који до Косова имају једва неколико десетина километара, сличне су. Компликована процедура, спор повраћај ПДВ-а, банкарске провизије, непризнавање наших санитарних и ветеринарских извештаја... Све у свему, не исплати се, барем док се проблеми не реше на политичком нивоу. Зато апелују на државу да што хитније, у договору са властима у Приштини, отклони препреке које оптерећују економску сарадњу, инвестиције или отпрему наше робе на територију Косова. Како кажу, све је више турских, албанских, македонских фирми на Косову, а њихова роба ускоро ће преплавити тамошње тржиште, а онда ће за наше производе већ бити касно.

Да ће до нормалне економске сарадње Србије и Косова и Метохије требати још много година потврђује и чињеница да се власти Београда и Приштине не могу договорити ни око председавања Цефта споразумом, јер би косовске власти, супротно резолуцији 1244, да Цефтом председавају

НА ЛИСТИ ШВЕРЦЕРА: ЦИГАРЕТЕ, БЕНЗИН, ЛЕКОВИ, ХРАНА, ЦЕМЕНТ

FO.NET/ЉИЈАНА СТОЈАНОВИЋ

без УНМИК-а, иако је званична царинска територија УНМИК-Косово. Србија то наравно не прихвата.

Дејан Јововић, из Бироа за регионалну сарадњу Привредне коморе Србије напомиње да трговину са Косовом отежавају и једностране мере Еулекса које се предузимају на административним прелазима, а које су у супротности са званичним ставом Београда и Срба са Косова и Метохије. Такође, на Косову не функционише ветеринарска и инспекцијска служба Србије, што додатно отежава промет. У комори нам кажу да је проблем настао када је Косовска агенција за ветерину и храну јула 2008. упутила допис трговцима с Косова, а они својим добављачима, произвођачима и испоручиоцима робе, а који се односи на исправно декларисање упакованих намирница које се продају на територију Косова. Наиме, од њих се захтевало да поред уобичајних података, декларација садржи пуну адресу увозника односно државе Косово и да се овај податак мора налазити на амбалажи робе која се отпрема. То је, кажу привредници, успорило испоруке млека, млечних

производа и уља, док је отпрема лекова била заустављена.

У преговорима Београда и Приштине очекује се да буде решен и проблем са царинским печатом, јер су власти у Приштини самоиницијативно децембра 2008. године промениле царински печат и уместо ознаке „царина УНМИК“ ставиле „царина Косово“, што званични Београд не признаје и сматра кршењем споразума Цефте.

До тада, на Косову је тек једна једина домаћа фирма, врањски Симпо, који је пре нешто више од годину дана отворио два продајна објекта у Чаглавици и Гњилану, а једини облик сарадње за сада је робна размена. На Косово се, ако посматрамо податке из прошле године, највише отпремају

Значај и удео српске робе на Косово опада јер примат преузимају Македонија, Немачка и Турска

житарице и други производи за храну, опека и грађевински материјал, нафта и деривати, струја, машине и апарати, аутомобили... Са друге стране, скромне набавке са територије Косова и Метохије углавном се односе на струју (чак 70 одсто), поврће и воће, као и на обојене метале, попут цинка или олова.

Ипак, за разлику од још увек скромног и проблемима оптерећеног легалног промета, сиви канали трговине цветају. Нема података о којим је износима реч, али се процењује да цигарете, бензин, лекови, храна, цемент и друга роба којом се шверцује, иако је у мањим количинама, има јако велику вредност.

Без обзира на повећање вредности отпремљене робе у јужну покрајину из годину у годину, економисти упозоравају да је то и даље недовољно и да чини тек четири одсто укупног српског извоза. И што је још горе, значај и удео српске робе на Косово опада, јер примат преузимају Македонија, Немачка и Турска бележећи снажан пораст извоза на КиМ. ▀